

Zelliger Erzsébet

A Tihanyi Alapítólevél

A tihanyi apátság megalapítása

A magyarság az egyistenhívó vallásokkal már a honfoglalást megelőzően találkozott. A volgai bolgárok mohamedánok voltak, a kazárok vezető rétege a zsidó vallást követte. A kereszténység a Fekete-tenger térségébe a Kr. u. 4. századtól megindult missziók tevékenysége révén jutott el, így a magyarság szomszédságában élő népek, például az alánok is keresztények voltak. A 9. század második felében a magyarok egy része találkozott Cirillel és Metóddal. A Metód-legenda tanúsága szerint a magyarok vezérére nagy hatást tett ez a találkozás. Ez az egyelőre még érintőleges kapcsolat a Kárpát-medencében szerzetesek és világi papok térítése nyomán mélyült el.

A korban a szerzetesek általában Szent Benedek regulája szerint éltek – akár a St. Gallenből való Brúnóról, akár az itáliai Szent Gellérről van szó. A szerzetesek megtelepedésének feltétele, velejárója volt a monostorok alapítása. Az első monostor megalapítása még Géza fejedelem nevéhez fűződik. Ez föltehetőleg 996-ban történt Szent Márton hegyén, a mai Pannonhalmán.

A következő monostoralapítás a Gizella királynő kíséretével jött regensburgi szerzetesek számára történt a nyitrai várral szemben elhelyezkedő Zobor-hegy alján. A Velencéből jött Gellért az ország szívében, Bakonybélben a valamivel korábban alapított monostorban kezdte elmélkedő remeteéletét élni. Az alapítás sorrendje szerint Bakonybél után Pécsvárad, a veszprémvölgyi görög apácamonostor, majd Zalavár és Oroszlános következett, végül Szent István kolostoralapításai sorában utolsóként a Torna patak melletti Somló hegy alatt egy újabb apácamonostor létesült.

Szent István halála után a monostoralapítások lendülete megtört. Aba Sámuel nevéhez valószínűleg kettő, az (aba)sári és a (fel)debrői monostor alapítása fűződik. Ezeket követi a tihanyi apátság. A tihanyi apátságot I. András királyunk alapította. 1055-ben, uralkodásának kilencedik évében kelt oklevelében a Szűz Mária és Szent Ányos tiszteletére szentelt apátságot birtokokkal látta el. A megadományozottnak ezekből a jövedelmekből kellett fenntartania magát, illetőleg feladatai ellátását ebből kellett biztosítania. Az adományozást – mint ilyenkor rendesen – oklevélben örökítették meg. A felsorolt monostorokkal ellentétben azonban ennek az adományozásnak a hivatalos dokumentu-

ma egykorú hiteles (azaz nem később keletkezett hamisítvány), eredeti példányban maradt fenn. Ebből a szempontból a Tihanyi Alapítólevél nemcsak nekünk, hanem valamennyi nyelvrokonunk számára az első nyelvemlék. Az oklevelet két darab összevarrt hártýára román minuta erecta írással írták. Eredetileg két pecsét függött rajta, amelyek azonban elvesztek, de egy 1402. évi oklevélvizsgálat alkalmával még megvoltak.

A Tihanyi Alapítólevél latin szövegét választékos, művészi igényű nyelv jellemzi. Ezen a tényen alapult a nem bizonyított föltevés, hogy szerzője az a Miklós püspök, akit a legrégebb magyar gesta szerzőjeként tartanak számon. Az oklevél bevezetőjének megfogalmazása kétségkívül – akár történetírói – tudatosságról is tanúskodik: „Mivel egynémely halandó – kinek akár tunyasága, akár bűnös nemtörődömsége következtében, de leginkább evilági elfoglaltságának hamar enyésző gondja miatt emlékezete többé-kevésbé eltompult – a könnyelmű feledékenységnek engedi át mindazt, amit látott és hallott, nem véve róla tudomást és nem emlékezve rá, ezért a tudós és bölcs emberek, és atyáink is jó néhányan alapos megfontolással, bölcs előrelátással és kitartó igyekezetük eredményeként felismerték, hogy szükséges mindazt, amit az emberi nem fiai mint kötelező érvényűt határoztak el, írások keze által készített maradandó írásműben megörökíteni az emlékezet számára, nehogy foszladozó régisége okán semmivé váljon későbbi korban élő utódainknál. Ha tehát ez elődeink szemében ilyen hasznosnak és jónak tűnt, tartsa valamennyi ma élő művelt ember még hasznosabbnak és nagyon jó dolognak.” (Sz. R. fordítása) A látottak és hallottak pontos feljegyzése a nótáriusnak a feladata: a vallomások, határjárások által megismert tények rögzítése rájuk hárult. A középkori gyakorlatban peres ügyekben tehát az anyanyelvű szóbeliségnek nagy jelentősége volt. Hogy az oklevél bevezető formuláit más írta volna, mint a birtokok lejegyzését, vagy a bevezető részt általános formulaként vette át a jegyző, bajos eldönteni. Mindenesetre a tartalmi rész latinsága mögött nehéz tudós szerzőt sejteni. Az oklevél aláírói között viszont szerepel Lázár, az első apát (+*Sig[num] Lazari abb[atis]*) és Mór pécsi püspök (+*Signum Mauri ep[iscopji]*), aki pannonhalmi diák majd szerzetes volt, és aki a két zaborhegyi szerzetes, Zoerard-András és Benedek legendáját megírta.

Az oklevélírás módjára jellemző, hogy a hivatalos iratokat először fogalmazvány formájában készítették el. Az adományozó, jelen esetben a király által aláírt hiteles, (a későbbiekben eredetinek tekintett) példányt erről másolták. A másolás nyomait a Tihanyi Alapítólevelen is ki lehet mutatni – erről majd később lesz szó.

A tihanyi apátság tizennyolc birtokot, illetőleg adományrészletet kapott. Ezek sorában volt rév, halászó hely, erdő, szántó, kaszáló stb., és mindezek megművelésére kellő számú szolganép.

Az adományozott birtokokat a korabeli Európában kialakult gyakorlatnak megfelelően latin nyelven megírt oklevelekben rögzítették. A birtokokat, illetőleg azok határait az utókor számára is azonosíthatóan kellett leírni. Ezek a nevek vulgáris nyelven, azaz az ott élő nép nyelvén hangoztak el, a lejegyző nótárius pedig a latin nyelvű szövegbe ékelve az elhangzott szóalakot illesztette be.

A tihanyi apátság alapítólevele
magyar fordítás

[Krisztus-monogram] A SZENT ÉS OSZTATLAN HÁROMSÁG NEVÉBEN ANDRÁS,
ISTEN MEGERŐSÍTŐ KEGYELMÉVEL A MAGYAROK LEGYŐZHETETLEN KIRÁLYA.

Mivel egynémely halandó – kinek akár tunyasága, akár bűnös nemtörődömsége következtében, de leginkább evilági elfoglaltságának hamar enyésző gondja miatt emlékezete többé-kevésbé eltompult – a könnyelmű feledékenységnek engedi át mindazt, amit látott és hallott, nem véve róla tudomást és nem emlékezve rá, ezért a tudós és bölcs emberek, és atyáink is jó néhányan alapos megfontolással, bölcs előrelátással és kitartó igyekezetük eredményeként felismerték, hogy szükséges mindazt, amit az emberi nem fiai mint kötelező érvényűt határoztak el, írnokok keze által készített maradandó írásműben megörökíteni az emlékezet számára, nehogy foszladozó régisége okán semmivé válhasson későbbi korban élő utódainknál. Ha tehát ez elődeink szemében ilyen hasznosnak és jónak tűnt, tartsa valamennyi ma élő művelt ember még hasznosabbnak, és nagyon jó dolognak.

Ezért tehát András, a legkeresztényibb jogarviselő, hatalmánál fogva elrendelte, hogy adományozásának írásbeli bizonyosságául feljegyeztessék mindaz, amit saját és felesége, fiai és lányai, továbbá minden élő és megholt hozzátartozója lelki üdvéért a Szűz Mária és Szent Ányos püspök és hitvalló tiszteletére szentelt, a nép nyelvén *tichon*-nak nevezett, a *balatin* fölé magasodó hegyen épült egyháznak adományozott, miként ezt a jelen oklevél sorra veszi, úgymint a művelt és parlagon fekvő földeket, a szőlőket, a mezei gazdaságokat, a szolgákat és szolgálókat, a lovakat, ökröket, juhokat és disznókat, a méheket és ezek gondozóit, valamint az említett egyház szolgálatának méltó ellátásához szükséges felszereléseket. Átadta ugyanis a fent említett dicső király a nevezett helyet ott, azon a szigeten, ahol az egyház alapított, kijelölve annak határait, melyeket az alábbiakban jegyzünk fel.

Körös-körül a tó van, továbbá egy sánc, ezt még a régiek alakították ki, és építették saját kezük munkájával; mindaz, amit ezek közrefognak: a halászó helyek és a nádasok ide tartoznak. Ugyanezen a tavon van egy *petra* nevű hely, mely a többihez hasonlóan ide tartozik. Tudja meg azt is mindenki, hogy mindaz, ami ezen a szigeten található: a cserjések,¹ a kaszáló, és – a szőlőkön kívül – minden ide tartozik. A királyi rétek pedig, melyek a szigethez legközelebb fekvő falu mellett terülnek el,² szintén ehhez az egyházhoz tartoznak.

---

1 A *fructum* 'cserjés' szó itt álló *fructis* alakjának *-ut-* betűi fölé egy későbbi kéz *c* betűt szúrt, nyilvánvalóan azzal a szándékkal, hogy a szót *fructetum*-ra ('gyümölcsös') javítsa, ehhez azonban a szó belsejében található *c* betűt törölni kellett volna.

2 A pontatlan egyeztetés miatt a mondatrészlet a következőképpen is értelmezhető: „melyek az ezen a szigeten fekvő legközelebbi település mellett terünek el”, ahogyan II. András 1211-es megújító oklevelében is szerepel.

Egy rév is van ugyanezen a tavon, mely hasonlóképpen ide tartozik. A fent említett tóból kifolyó *fuk* nevű kis patakon pedig van egy hely, ahol az emberek át tudnak kelni, olykor csak a hídon, de gyakran a gázlón keresztül is, ez a hely is ide tartozik.

Egészében hozzá tartozik egy másik, ugyanezen tónál kezdődő *huluoodi* nevű terület is, és ugyanúgy mindaz, ami ezen *huluoodi*-tól a kis hegyig, majd innen tovább a *turku* tóig található, mely tónak egyik fele a népet, a másik fele viszont az egyházat illeti. Ez a terület a *zaka-dat*-ig, innen a nagy útig, majd az *aruk* szögig, azután egészen a *seg*-ig, majd tovább *ursa*-ig, innen pedig a nagy tóig terjed.

Van emellett egy másik, szintén ide tartozó, szénakaszálásra kiválóan alkalmas terület a *zilu kut* és a *kues kut* között.

Egy szénakaszálásra használható másik, *kert hel* nevű terület is hasonlóképpen ide tartozik.

A fent említett egyházhoz tartozik továbbá az a terület is, amely szintén a *balatin* tónál kezdődik, s amelynek az elnevezése *koku zarma*. Ez a nagy útig terjed, mely a *keuris tue* felé vezet, innen pedig ismét a már gyakran emlegetett tóhoz. Mindaz pedig, ami ezen határokon belül található, akár szigetek, akár szénakaszálásra alkalmas földek, akár rétek, kétség kívül ennek az egyháznak a birtokai. Mindezekon kívül ennek az egyháznak a szolgálói is ide tartoznak, földjeikkel és halászó helyeikkel együtt, amelyeket korábban másokkal együtt közösen birtokoltak. Jó néhány körös-körül fekvő csalitot pedig minsiterein³ kezével jelöltetett ki Isten házának tulajdonául az említett király.

A *seku ueieze* és a révhez vezető út között található halászó helyek és nádasok is ugyanezen egyházat illetik.

Mindazok mellett, melyekről fentebb említést tettünk, van egy további terület ugyanazon *balatin*-ban, *putu uueieze* és *knez* között, mely a szentegyházhoz tartozik halászó helyeivel és nádasaival együtt.

Ezekon kívül van egy *lupa* nevezetű másik terület, ahol különböző fajú fák találhatók, kaszálóval és rétekkal, ezek terméseikkel együtt ezt az egyházat illetik, s ide tartozik három körülötte fekvő, szénakaszálásra nem kevésbé alkalmas hely is.

Másutt van egy falu, melyet *gamas*-nak hívnak, ebben a fent említett egyháznak földje van, melyet két út fog közre: közülük az egyiknek *ziget zadu* a neve, a másik egy nagy út, s

---

³ A *minister* (miniszter) a patrimonialis monarchia idején az uralkodónak közvetlenül alárendelt hivatalnok, ill. méltóság, melynek (közelebbről nem szabályozott) feladat- és hatásköre a közigazgatás minden területére kiterjed(het). Megbízatását közvetlenül a királytól kapja, akinek egyben személyes tanácsadója is.

mindkettő Szent Kelemen egyházánál végződik. Az itteni erdő pedig, mely korábban a királyé volt, a körülötte [fekvő mezőkkel és völgyekkel együtt],⁴ a fent említett egyházhoz tartozik, azok kivételével, melyekről fentebb nyilvánvaló említés történt.

Egy másik terület is van, amelyet *gisnav*-nak neveznek, ennek a következők a határai: a *fizeg* mellett a *munorau kereku*, aztán az *uluues megaia*, tovább megy a *monarau bukurea*, innen *fa*-ig visz, ezután pedig a *hurhu*-ig, innen egy másik útig, mely ismét a *monarau kerekv*-höz vezet. Mindaz pedig, amit ezek a határok körbezárnak – a szőlők kivételével –, a már említett egyházhoz tartozik.

Van még ezenfelül egy *mortis*-nak nevezett terület, melynek határa a *sar feu*-nél kezdődik, aztán elér az *eri iturea*, innen az *ohut cutarea*, majd a *holmodi rea*, ezután a *gnir uuege holmodia rea*, innen tovább a *mortis uuasara kuta rea*, ezután a *nogu azah fehe rea*, innen a *castelic*-ról⁵ *feheruuaru rea meneh hodu utu rea*, ezek után pedig a *petre zenaia hel rea*.

Ezek mellett másutt van még egy falu, amelyet *fortudi*-nak hívnak, ebben ugyanezen egyháznak szántóföldje van, amelyet a következő határok szegélyeznek: a nagy út, ezután az *aruk tue*, amely völgy a *kangrez* útig nyúlik, és amely tart egészen a *lean syher*-ig, inne az *aruk fee*-ig, tovább a *luazu holma*-ig, azután a *castelic*-ra vezető útig. Mindaz, amit ezek a határok körbezárnak, hasonlóképpen a fent említett egyházhoz tartozik.

Egy másik helyen van egy terület, egy szántóföld rétekkkel, melyet hasonlóképpen a király ministerei jelölnek ott ki. Ezzel a birtokkal határos egy erdő, mely *ecli* révénél kezdődik, elnyúlik *fidemsi*-ig, ezután a nagy útig, amely az *aruk tue*-hez vezet, innen pedig *petre* fejéig,⁶ azután elér *bagat mezee*-ig, majd innen az *asauuagi*-hoz. Ebben az erdőben található jó néhány kicsiny halastó is, melyek mind az említett egyházéi, három kivételével, melyek közül kettő a királyé, a harmadik pedig a Szent Mihály egyházé. *Opoudi* és *lopdi* a királyéi. Ha pedig vannak ugyanitt termő és nem termő fák, ugyanezen egyházhoz tartoznak mindazzal együtt, amit az előzőekben feljegyeztünk.

Van egy lólegeltető hely, amelynek határa *u[gr]jin baluana*-nál⁷ a keleti oldalon kezdődik, majd folytatódik az *aiu*-ig, ezután az *eleuui humuk*-ig, innen a *harmu ferteu*-ig, azután elér a *ruuoz licu*-hoz, majd innen a *[h]armu hig*-ig, innen *iohtucou*-ig, ezek után a *babu humca*-ig, innen

4 Kb. hét szó nem olvasható, mert kivakarták. A fordítás Bubek Detre nádor említése (1402-es oklevélvizsgálat) alapján készült. Az erről megemlékező kivonatnak (Garai Miklós nádor, 1416) Hevenesi-féle másolata eltérő szöveget közöl.

5 Szó szerint: (az egyik irányban) *castelic*-ra és (a másik irányban pedig) *feheruuaru rea*”

6 Elképzelhető, hogy a *petre* itt nem magyar szó. Ez esetben a kifejezés fordítása: „a kőfejig”.

7 A korábbi rekonstrukció („ad u[ia]m baluana”) jelentése: ’a bálványra vezető útnál’. Az újabb kiadások azonban ezt az olvasatot elvetik, helyette a fenti tulajdonnévi kiegészítést javasolják.

pedig *oluphelr[e]a*, azután a *cuesti*-hez, innen átmegy annak a víznek a közepén, melyet *culun*-nak neveznek, ahonnan tovább a *fekete kumuc*-ig, innen pedig a *fuegnes humuc*-ig, azután a *cues humuc*-ig tart, ezek után elér *gunusara*-ig, innen egészen a *zakadat*-ig, majd tovább a *serne holma*-ig, ezek után ahhoz az *aruk*-hoz, mely egészen a *baluuan*-ig vezet. Minden, ami ezeken a helyeken található, úgymint cserjések, nádasok, rétek, Isten ezen házához tartoznak.

Mindazzal együtt, ami már fentebb megíratott, a jó király ennek a szentegyháznak adományozta a *sumig*-i vásárvám harmad részét.

És ezzel együtt hasonlóképpen a harmadrészt *thelena*-ban, a révvél és a vámmal együtt. Átadta még a *segisti* tavat is.

Az istenszolgálat buzgó és fáradthatatlan végzésére, továbbá az istendicséret biztosítása és a szentek tiszteletének ápolása végett egy szerzetesi közösséget hívtunk meg erre a helyre, amely közösség számára királyi bőkezűséggel gondoskodtunk mindarról, amire élelmük, italuk és ruházódásuk tekintetében szükségük lehet, hogy Isten szolgálatában ne lanyhuljanak, és ne kényszerüljenek azt szüneteltetni.

Idők múltán pedig nehogy bármiféle vádaskodást legyenek kénytelenek elszenvedni mindarra vonatkozólag, amit Krisztus iránti tiszteletből, illetve az ott élők és a nekik szolgálók fenntartására az említett egyház rendelkezésére bocsátottunk, a jelen oklevélre e jegyző keze mindent külön-külön feljegyzett. Van tehát 20 ekealja⁸ föld 60 mansio-val,⁹ 20 szőlőműves szőlőkkel, 20 lovas szolgáló, 10 halász, 5 lovász, 3 gulyás, 3 juhász, 2 kanász, 2 méhészt, 2 szakács, 2 varga, 2 kovács, 1 aranyműves, 2 ács, 2 molnár malmaikkal, 1 esztergályos, 1 ruhamosó, 1 tímár, 10 szolgáló, mindezekon kívül 34 ménlő hozzájuk rendelt kancákkal,¹⁰ 100 tehén, hétszáz juh, 100 sertés, 50 kas méh. Ezenkívül a szerzetesek szükségletére a királyi ménesből évente 50 csikót rendeltünk átadni. Mindent egybevéve tehát az egyház szolgálóinak a száma 140 mansio.

Mindezeket szabad adományozással bocsátottuk a fent említett monostor rendelkezésére, és átok terhe alatt tiltjuk meg, hogy bárki az elkövetkezendő időkben ezekből bármit csalárdul elvenni vagy visszavonni merészeljen. Ha pedig valaki mégis akadna, aki bűnös szándéktól elcsábulva az ezen oklevélben foglaltakat megszegné, mint kiközösítettet sújtsa Isten örök büntetése, és kényszeríttessék 12 font arany megfizetésére. S hogy ezen írás kötelező érvényűen és sértetlenül fennmaradjon, pecsétünk rátételével jelöltük meg, és átadtuk híveinknek megerősítés végett.

---

8 Az *ekealja* (aratum) ősi magyar területmérték, Werbőczy Tripartituma (1514) szerint 150 magyar hold.

9 A telek és a rajta élő család, illetve háznép együttes elnevezése.

10 Más értelmezés szerint: „34 küldönc alájuk rendelt lovakkal”. Nyelvtanilag kevésbé valószínűsíthető, ám nem elképzelhetetlen értelmezés.

+ Benedek érsek jele. + Mór püspök jele. + Kelemen püspök jele. + Lázár apát jele. + Gilkó ispán jele. + *Zacha*¹¹ nádor jele. + *Woiteh* ispán jele. <+ Miklós püspök jele.>¹²

ANDRÁS^c

KIRÁLY

+ *Lutovic* ispán jele. + *Ernei* ispán jele. + Vid ispán jele. + Márton ispán jele. + Illés ispán jele. + András ispán jele. + *Fancel* ispán jele. + *Nána*¹³ lovász jele. + *Cupan* bíró jele. + *Preca* asztalnok jele. + *Celu* minister jele.

Ez az adománylevél a hétszeres mennybolt és az egész teremtés egyetlen Istene üdvhozó megtestesülésének 1055. évében, a fent nevezett legyőzhetetlen fejedelem boldog uralkodásának idején, midőn a trónon társa a legnemesebb *B[éla]* herceg volt, uralkodásának 9. évében íratott M[iklós] főpap által, ki ez időben a királyi udvar jegyzői tisztét látta el, és tanúk jelenlétében hitelesített a fentebb már gyakran említett király saját keze által.

---

11 A latin szövegben *Zache* alak szerepel, lásd a kommentárt!

12 A jelet és a nevet egy későbbi kéz szúrta be.

13 A szövegben *Nane* alak szerepel, lásd a kommentárt!

c Monogram.

[Hátoldal]¹⁴

(1060 körül)

Mivel a Szűz Máriának és Szent Ányosnak szentelt egyház felszerelését részletezni nem áll módunkban, ide csatoltuk:

6 miseruha és 6 miseing vállkendőkkel és stólákkal, továbbá kézkendőkkel¹⁵ együtt, egy öltözet dalmatika,¹⁶ 2 alszerpapi tunika,¹⁷ egy lenvászon oltárterítő, aranykehelyből három, két ezüst gyertyatartó, egy arany füstölő, egy rézből készült aranyozott kereszt, 12 liturgikus köpeny,¹⁸ két misekönyv, egy nokturnálé,¹⁹ két graduálé,²⁰ [11] ezüst [misekancsó],²¹ egy ezüst tálka,²² egy ezüst sőtartó,²³ egy ezüst kanálka, két szőnyeg és két szenteltvíztartó medence.

Hozzátette még a legkegyesebb király az egyház és a szerzetesek szükségletére a *bezpren-i*²⁴ vásárvámból saját részét, úgymint főzőedényeket, ekevasokat, víztartó edényeket, és mindenféle egyéb vaseszközöket.

---

14 A hátoldalon olvasható függelék az alapítólevél keletkezése után néhány évvel íródhatott. Az „*in ornamentis eiusdem ecclesie honori pertinentibus*” [= az említett egyház szolgálatának méltó ellátásához szükséges felszerelések] leltárát tartalmazza, mely a bevezető részben történő említés ellenére hiányzik az oklevél szövegéből. Megemlíti továbbá a felsorolt adományokat utóbb kiegészítő veszprémi vásárvám királyt illető részének átadását, ennek írásba foglalása feltehetően még I. András király halála (1060) előtt történt.

15 A *manipulus* eredetileg izzadságtörő kendőként szolgált, mely később (a VI. és XI. század között) a miseruha bal karra erősített díszes részévé vált.

16 A *dalmatica* a szerpapok liturgikus öltözete. Itt jelzője (genitivus explicativus) az előtte álló, valószínűleg íráshibás *capidulum* (eredetileg fejfedőt jelentő) szónak, mely emellett (Johannes Ravisius, *Officinae epitome*, II. kötet, Cum copiosissimo rerum & verborum indice, Lyon, 1560. 30. oldal) ugyanazt jelenti, mint a *capitium*. Ez egyfajta szűk, rövid, ujjas ruhafajta. Nevét onnan kapta (a *caput* 'fej' szóból származik), hogy eredetileg egy a fej számára kivágott lyukon (a régi egyházi szóhasználatban magát a lyukat is jelenti) kellett belebújni.

17 Ebben az időben az alszerpapok egy kevésbé ünnepélyes, szűkebb és rövidebb ruhát viseltek, később az ő öltözetük is a dalmatika lesz.

18 A szerzetesek általános liturgikus öltözéke.

19 A szerzetesek közös imádságának (zsolozsma) éjszaka végzendő részét tartalmazó liturgikus könyv.

20 A szentmise közösen énekelt részeit tartalmazó liturgikus könyv.

21 Az eredeti szöveg olvashatatlan, a helyén egy későbbi (XVIII. sz.) kéz írása. A 11 római számmal (XI) íródott, az eredeti szövegben feltehetőleg 1 vagy 2 (II) szerepelt.

22 A mai *paiténához* hasonló, de annál nagyobb méretű tálka, amelyre a szentmisében a pap a kenyeret (ostyát) helyezi.

23 A szenteltvíz készítéséhez használt szentelt sót őrizték benne.

24 Veszprémi; a szórványemlék latinositott alakban fordul elő: *bezprenensis*.

[Hátoldali mutatók]²⁵

fuk

*gamas*²⁶

eredeti adománylevél²⁷

mortus

tollena területén fekszik *fortody* falu²⁸

a *sumig*-i vámról

a királyi ménesből 50 csikó^d

---

25 A hátlapon az előlap megfelelő szövegének magasságában szerepelnek a nagyobb birtokok és jelentősebb kiváltságok mutatói, ahol nem jelöltük külön, XI. századi ugyanazon kéztől. (A mutatókon kívül későbbi levéltári azonosítók olvashatók még a hátlapon.

26 XIV. századi

27 Más kéz által a XIV. századból.

28 XI. századi, de más kéz által írt bejegyzés. A *tollene* latinisított alak, a *tollena* birtokos esete (*tollena*).

d Ha az 53. sortól eltekintünk (lásd a latin szöveg jegyzetét!), az 52. sor fordítása: „a királyi ménesről”.